

Waarom deze handreiking?

Het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) krijgt veel vragen over bekering. Dit komt vooral omdat de levensbeschouwing waar iemand zich naar bekeert in veel gevallen onbekend is voor de omgeving. Een bekering is geen eenmalige gebeurtenis maar een proces waarbij de omgeving vaak niet direct betrokken wordt.

Bij een bekering heeft de omgeving vaak veel vragen. Hoe moeten zij dit proces begrijpen? Hoe gaan zij om met veranderingen en mogelijke spanningen die door de bekering zijn veroorzaakt? En wanneer is een bekering zorgelijk?

Wat is bekering?

Bekering is een term die wordt gebruikt wanneer er sprake is van een grote verandering in wereldbeeld, zingeving en gedrag. Oftewel een serieuze verandering in levensbeschouwing. Een levensbeschouwing is een brede term die wordt gebruikt voor complexe geloofssystemen zoals de grote wereldreligies en filosofische tradities, maar ook voor meer losstaande levensstijlen zoals veganisme en spiritualiteit.

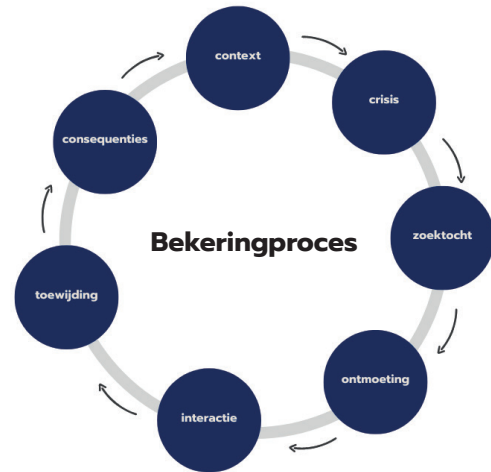
Naar al deze vormen van levensbeschouwingen kunnen mensen bekeren en elk heeft zijn eigen impact op iemands leven en omgeving. De bekendste vorm van bekering is wanneer iemand van religie verandert. Zoals een christen die moslim wordt. Maar er zijn vele vormen van religieuze bekering. Men kan van een niet-religieuze achtergrond naar een religie bekeren, tussen religies overstappen, van stromingen veranderen, of juist van een religie wegstappen. Men kan ook de eigen religie herontdekken en intensiever gaan beleven; hierbij is hetzelfde proces van bekering van toepassing¹. Qua cijfers is het aantal bekeerlingen moeilijk vast te stellen. Elk jaar bekeren zich honderden mensen tot allerlei soorten levensbeschouwingen. Het is een normaal fenomeen dat thuishoort in een vrije en multireligieuze samenleving waarin iedereen zijn eigen identiteit kan vormgeven.

Bekering is een proces

Wanneer iemand zich bekeert kan het voor de omgeving lijken alsof het heel plotseling gebeurt. Maar deze verandering in denken en doen gebeurt niet in een dag; het is een gelaagd proces dat voor zowel de persoon zelf als de omgeving niet altijd (geheel) zichtbaar is. Het kent interne en externe factoren die op verschillende manieren het denken (cognitie) en doen (gedrag) beïnvloeden. Dit kan zich op verschillende manieren uiten en daardoor op verschillende manieren effect hebben op de leefgebieden van een persoon en de omgeving.

Elk individu dat zich bekeert doet dat op basis van eigen redenen en gaat op een eigen manier en niveau de nieuwe levensbeschouwing beleven. Ondanks deze eigenheid van bekering zijn er wel modellen die de psychologische en sociologische factoren in kaart brengen.

Een van de bekendste daarvan is de theorie van Lewis Rambo die het bekeringsproces uiteenzet in zeven fases²:

1. Context

Het bekeringsproces begint eigenlijk al vóór de bekering zelf met de context waarin iemand een bepaalde invulling geeft aan de eigen leefgebieden.

2. Crisis

Er kan een levensbeschouwelijke crisis ontstaan door een ingrijpende levensgebeurtenis zoals het overlijden van een naaste of het krijgen van een gevangenisstraf. Maar ook gewoonweg het doormaken van een ingrijpende levensfase zoals adolescentie³, of door psychologische kwetsbaarheden, kan een crisis ontstaan.

3. Zoektocht

De crisis creëert een opening tot levensbeschouwelijke verandering. Door deze opening kan iemand bewust of onbewust zoeken naar nieuwe wereldbeelden, zingeving en levensstijlen. De eerste stappen van het bekeringsproces bestaan dus voornamelijk uit interne factoren.

4. Ontmoeting

In een globalistische en digitale wereld en in een multireligieuze maatschappij kan iemand tijdens reizen door andere landen of via verschillende media zoals het internet, ontmoetingen hebben met andere levensbeschouwingen. Dit kunnen ontmoetingen zijn met personen, teksten, rituelen, religieuze of spirituele organisaties, objecten, plaatsen of gebeurtenissen die een bepaalde indruk achterlaten.

5. Interactie

Deze ontmoetingen kunnen iemands interesse wekken voor een bepaalde levensbeschouwing. Door interactie met o.a. andere aanhangers en/of teksten, rituelen en vieringen vindt er een verkenning van de nieuwe levensbeschouwing plaats.

Handreiking

Bekering en Radicalisering

6. Toewijding

Als de interactie als positief wordt ervaren kan men besluiten de levensbeschouwing te gaan omarmen en te beleven. Bij vele wereldreligies gaat dit tezamen met inwijdingsrituelen zoals de christelijke doop of de islamitische geloofsuitspraak. Ook is er vaak sprake van blijvende verandering in uitingvormen zoals kleding en specifieke uitspraken, en gedrag zoals eten en rituelen. Dit is de fase waarin het bekeringsproces zichtbaar wordt voor de omgeving.

7. Consequenties

De nieuwe levensbeschouwing heeft impact op het denken en doen. Dit kan zowel positieve als negatieve consequenties hebben op iemands leefgebieden, zoals bij elke grote verandering. De ingrijpende levensgebeurtenis of levensfase die de crisis veroorzaakte heeft nu een andere levensgebeurtenis veroorzaakt: de bekering. Deze fase na de bekering is in principe blijvend en wordt de nieuwe context waarin de persoon invulling geeft aan het leven.

Het verloop, de duur en intensiteit van deze fases verschillen per individu. Niet alle fases zullen even zichtbaar of herkenbaar zijn. Ook kan het zijn dat iemand heen en weer gaat tussen bepaalde fases. Het is duidelijk dat bekering een complex veranderingsproces is van interne en externe factoren. Zo kan de context waarin iemand zich bevindt voor de bekering stabiel of instabiel zijn. De crisis kan expliciet of impliciet zijn. Dit is allemaal van invloed op de daaropvolgende zoektocht, ontmoetingen en interacties. De manier waarop de toewijding aan de nieuwe levensbeschouwing wordt geuit middels verandering in gedrag (zoals kleding, voeding, uitspraken en sociale omgang⁴), is voornamelijk een expliciete uiting van enthousiasme en overtuiging van de nieuwe levensinvulling. Het kan echter ook duiden op impliciete onzekerheden en instabiliteit. De lange termijn consequenties van het bekeringsproces zelf en de nieuwe levensbeschouwing kunnen een grote impact hebben op de leefgebieden⁵ van de bekeerling. De impact is afhankelijk van de stabiliteit van het individu en de aanwezige kwetsbaarheids- en beschermende factoren. Voorbeelden van veel voorkomende kwetsbaarheidsfactoren bij bekeerlingen, en daarbij behorende beschermende factoren, zijn:

Kwetsbaarheids- en beschermende factoren bij bekering

Kwetsbaarheidsfactoren	Beschermende factoren
Het hebben van geen of weinig kennis van en overzicht over de nieuwe levensbeschouwing (o.a. normatieve autoriteiten) en daarmee kwetsbaarheid voor negatieve beïnvloeding.	Bezoek aan normatieve locaties van de nieuwe gemeenschap (bijvoorbeeld kerken, moskeeën) en interactie met haar autoriteiten (bijvoorbeeld pastoor, imam).

Kwetsbaarheid voor ideeën en opvattingen vanuit gesloten en extremistische subgroepen binnen de levensbeschouwing.	Overzicht krijgen van de nieuwe levensbeschouwing vanuit betrouwbare bronnen.
Verlies van personen in het oude netwerk. Dit kan een ervaring van rouw opwekken.	Behouden van contact met belangrijke personen in het oude netwerk die kunnen omgaan met de bekering.
Eenzaamheid; het opdoen van nieuwe en diepgaande relaties kost tijd.	Opdoen van relaties in het nieuwe netwerk; men moet opgevangen worden in de nieuwe gemeenschap.
Depersonalisatie (zich-zelf verliezen) doordat de bekeerling het 'oude zelf' als zuivering probeert te vervangen met een 'nieuw zelf'	Contactpersonen in de omgeving die de bekeerling kunnen begeleiden in zelfacceptatie.
Enthousiasme en euforie-ervaring na de bekering. Dit kan impulsief gedrag veroorzaken en/of verergeren.	Contactpersonen in de omgeving die de bekeerling kunnen begeleiden in stabiliteit.

Verkeerd bekeerd: Wanneer bekeren zorgelijk wordt

De meeste bekeerlingen bekeren zich tot normatieve wereldreligies en stromingen die positieve en open identiteiten promoten en die passen in de multiculturele en liberale maatschappij. Maar een gedeelte van de bekeerlingen bekeren zich -of worden later in het bekeringsproces beïnvloed door bewegingen die negatieve en gesloten identiteiten promoten. Deze bewegingen kunnen behoren tot grote wereldreligies als het christendom of de islam, maar ook losse bewegingen zijn die tot geen enkele wereldreligie behoren. Deze gesloten subgroepen worden vaak aangemerkt als sekte, fundamentalistische of extremistische stroming⁶.

Extremisme kenmerkt zich door overtuigingen en handelen (cognitie en gedrag) die zich richten op het dehumaniseren van bepaalde groepen in de maatschappij. Extremistische stromingen uiten haat, discriminatie en geweld naar specifieke groepen die als vijand of bedreiging worden gezien⁷. Wanneer er in een bekeringsproces sprake is van het normaliseren van extremistische overtuigingen en handelen, dan noemen wij dit radicalisering⁸. Er zijn veel overeenkomsten tussen personen die zich voegen bij een sekte of extremistische beweging. Voorbeelden zijn een radicale breuk met het oude sociale netwerk en de maatschappij en het volledig willen opgaan in een beweging met minimale zelfreflectie⁹. Ook zijn er overeenkomsten tussen de oorzaken die de 'crisis' bij een normale bekering in gang kunnen zetten en de triggerfactoren bij radicalisering¹⁰, zoals het overlijden van

een naaste of het krijgen van een gevangenisstraf. Daarnaast sluiten de boven weergegeven kwetsbaarheidsfactoren bij een normale bekering aan op de kwetsbaarheidsfactoren (push-, pull en persoonlijke factoren) die een persoon kunnen drijven tot radicalisering¹¹.

Bekering, extremisme en radicalisering

Er is geen vanzelfsprekende relatie tussen bekering en extremisme. Maar er is in de afgelopen twintig jaar in Europa een oververtegenwoordiging van bekeerlingen onder geradicaliseerde personen¹².

Hiervoor zijn meerdere verklaringen mogelijk zoals:

- Veel bekeerlingen zijn in hun eerste jaren van de bekering kwetsbaar doordat zij geen kennis van en overzicht over de nieuwe levensbeschouwing en identiteit hebben.
- De veelheid aan nieuwe informatie kan overweldigend zijn. Zwart-wit interpretaties kunnen aantrekkelijk zijn.
- Veel bekeerlingen gaan zelf actief op zoek naar vormen van ideologisch activisme in de nieuwe levensbeschouwing.
- Eventuele psychologische kwetsbaarheden worden meegenomen in de nieuwe levensbeschouwing en kunnen zelfs verergeren door de impact van de bekering.

Hierdoor kunnen bekeerlingen ten prooi vallen aan gesloten subgroepen (o.a. sektes en fundamentalistische stromingen) maar ook aan ronselaars of extremistische propaganda.

Het is daarom belangrijk voor professionals en andere personen in de omgeving van de bekeerling om het bekeringsproces, de beschermende- en kwetsbaarheidsfactoren te begrijpen. Daarnaast is het belangrijk de uitzonderlijke gevallen te kunnen herkennen waarbij het proces zorgelijk verloopt.

Push	Pull	Persoonlijk
<ul style="list-style-type: none"> • Ervaren onrecht • Ongelijkheid • Marginalisatie • Grieven • Sociale uitsluiting • Slachtofferchap • Stigmatisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Extremistische propaganda • zorgelijke websites,- fora of -bijeenkomsten • On en offline (gesloten) sociale netwerken 	<ul style="list-style-type: none"> • Psychologische problemen • Depressie • Laag zelfbeeld • Persoonlijke vervreemding • Isolatie • Eenzaamheid • Beïnvloedbaarheid • zwart-wit denken • Impulsiviteit

Een persoon kan zich vanwege bepaalde kwetsbaarheden aangetrokken voelen tot extremistische subgroepen. Dat kan in eerste instantie gebeuren of in een latere fase van het bekeringsproces. Wanneer het bekeringsproces geen stabiliteit biedt kan men een nieuwe crisis ervaren, zeker wanneer er sprake is van psychologische problemen. Als dit samenloopt met blootstelling aan extremistische ronselaars en propaganda, geeft dat een groter risico op beïnvloeding. Radicalisering kan dus in sommige gevallen samengaan met een bekering, maar vindt vaak plaats als een tweede bekeringsproces.

Wat kunt u doen als u zich zorgen maakt?

- Toon in eerste plaats oprechte betrokkenheid, interesse en aandacht voor de nieuwe levensbeschouwing en beleving van de persoon.
- Zoek informatie op over de levensbeschouwing waarin de persoon geïnteresseerd is om zo beter te begrijpen welke veranderingen er te verwachten zijn. Dit kan helpen om te begrijpen wat bij de levensbeschouwing hoort en welk gedrag daarbuiten valt en richting extremisme gaat.
- Blijf goed in contact en wijs de persoon niet af op gedrag en uitspraken. Een afwijzing kan ervoor zorgen dat de persoon zich terugtrekt.
- Ouders/verzorgers/familie zijn de belangrijkste sleutelfiguren. Blijf in contact met de persoon en kom ook in contact met het nieuwe netwerk door bijvoorbeeld een keer mee te gaan naar een bijeenkomst of organisatie van de nieuwe levensbeschouwing.
- Het bekeringsproces is ook een veranderproces in gedrag. Probeer rekening te houden met veranderingen in kleding, ritueel gedrag, voedingseisen, ideeën over feestdagen en sociale omgang. Uiteindelijk zal er een nieuwe balans ontstaan tussen de bekeerling en de sociale omgeving.
- Schakel bij vragen en/of conflicten de hulp in van een levensbeschouwelijk werker (geestelijk verzorger) die u vanuit een zorgperspectief kan bijstaan¹³;
- Heb oog voor 'ronselaars': met welke mensen gaat de persoon 'ineens' om? Leidt dit contact ertoe dat de bekeerling afstand neemt tot het oude netwerk en een uitsluitende houding aanneemt? Kwetsbare personen zijn extra beïnvloedbaar voor sektarische en extremistische netwerken.
- Omgang met niet-radicalen personen is een belangrijke beschermfactor. Het aanwezige niet-radicalen netwerk biedt ook de mogelijkheid voor professionals en vrijwilligers in de hulpverlening om in contact te komen met de persoon. Als er daadwerkelijk sprake is van radicalisering is het belangrijk om de persoon (opnieuw) toegang te bieden tot een positief sociaal netwerk.

Vragen of meer informatie?

Het Landelijk Steunpunt Extremisme biedt hulp en advies aan burgers en professionals in de omgang met radicalisering en extremisme. Wij werken op het snijvlak van zorg en veiligheid. Wij maken en houden contact, onbevooroordeeld. Vanuit een professionele houding en met kennis van zaken. Betrokken bij onze cliënten en bevlogen in ons werk. Daarbij zijn mensenrechten, de kaders van de Nederlandse wet en de nationale veiligheid leidend. Wij baseren ons op de laatste wetenschappelijke inzichten en kennis over radicaliseringsprocessen.

Heeft u algemene of specifieke vragen over (mogelijke) radicalisering, dan kunt u contact opnemen via de website: www.landelijksteunpuntextremisme.nl of via het telefoonnummer: **088 - 20 80 080**.

Eindnoten

1. Lewis R. Rambo en Charles E. Farhadian, "Converting: Stages of Religious Change" (1999).
2. Rambo en Farhadian, idem. Voor een uitgebreide bespreking van deze zeven fases, zie: Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 20-165.
3. De meeste bekeringen vinden plaats in de late adolescentie en vroege jongvolwassenheid (18-25 jaar), de periode waarin men bezig is met het zoeken naar identiteit en het meest openstaat voor verandering.
4. Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 107-108; Karin van Nieuwkerk, "Conversion" to Islam and the Construction of a Pious Self" in *The Oxford Handbook of Religious Conversion* (2014).
5. Voor een overzicht en uitleg van leefgebieden, zie: Movisie, *Leefgebieden wijzer: Versterken van eigen kracht van cliënten*, 2013.
6. Ook wel New Religious Movements (NRM) genoemd, omdat het bijna allemaal moderne bewegingen zijn die in de afgelopen honderd jaar zijn ontstaan.
7. Cassam deelt extremisme in drie categorieën in: 1. Methodisch extremisme waarbij het extremisme wordt geuit in gedrag zoals aanslagen; 2. Ideologisch extremisme waarbij het extremisme zich uit in cognitieve narratieven; En 3. psychologisch extremisme waarbij het extremisme zich uit in de attitude of mindset van een persoon. Zie: Quassim Cassam, *Extremism: A Philosophical Analysis* (Routledge, 2021).
8. Zie: Scott Matthew Kleinmann (2012), "Radicalization of Homegrown Sunni Militants in the United States: Comparing Converts and Non-Converts", *Studies in Conflict & Terrorism*, 35:4, 278-297. Voor een korte bespreking van radicalisering, zie: Landelijk Steunpunt Extremisme, *Factsheet Radicalisering* (2018).
9. Stuart A. Wright, "Disengagement and Apostasy in New Religious Movements"; Rousselet, Duretete, Hardouin, en Grall-Bronnec, "Cult membership: What factors contribute to joining or leaving?" in *Psychiatry Research*, Volume 257, November 2017, blz. 27-33.
10. Zie: Weenink, *De Syriegangsters*. Nationale Politie, Landelijke Eenheid CTER (2019). Voor een overzicht van triggerfactoren bij radicalisering, zie: Feddes et al. *Triggerfactoren in het Radicaliseringsproces*, Feddes et al., Expertise-unit Sociale Stabiliteit en Universiteit van Amsterdam, 2015.
11. Vergani, et al., "The three Ps of radicalization: push, pull and personal. A systematic scoping review of the scientific evidence about radicalization into violent extremism" in *Studies in Conflict & Terrorism* (2018).
12. Eitan Azani & Liram Koblenz-Stenzler, "Muslim Converts Who Turn to Global Jihad: Radicalization Characteristics and Countermeasures" in *Studies in Conflict & Terrorism* (2019), blz. 1-2; Lorne L. Dawson, *A Comparative Analysis of the Data on Western Foreign Fighters in Syria and Iraq: Who Went and Why*, ICCT Research Paper (February 2021), blz. 12.
13. Voor meer informatie, zie: Geestelijke verzorging Nederland; en Vereniging Geestelijk Verzorger (VGVZ).

